

บทความวิชาการ

Editorial

โครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน

จากปัญหาความชุกชุมของการสูบบุหรี่ของประชากรโลก ซึ่งก็ให้เกิดความเจ็บป่วยและการสูญเสียชีวิตจากโรคที่เป็นผลแทรกซ้อนจากการบริโภคยาสูบ ซึ่งได้แก่โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคมะเร็งปอด โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง และโรคในช่องปาก เป็นต้น ทำให้ภาคส่วนต่างๆ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ต้องร่วมมือกันป้องกันและควบคุมการบริโภคยาสูบโดยแกนนำในระดับนานาชาติคือองค์การอนามัยโลกที่ผลักดันให้ประเทศสมาชิกยอมรับในกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบ หรือ Framework Convention on Tobacco Control โดยในระยะต่อมาได้มีการกำหนดเป้าหมายที่จะให้ทุกประเทศลดการบริโภคยาสูบของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปลงร้อยละ 30 ภายในปี ค.ศ. 2025 โดยใช้ตัวเลขอัตราการบริโภคในปี ค.ศ.2010 เป็นจุดตั้งต้น⁽¹⁾

สำหรับในประเทศไทย มีการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างเข้มข้น โดยแกนนำที่สำคัญคือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. ซึ่งได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ อาทิ กระทรวงสาธารณสุข มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ สมาพันธ์เครือข่ายแห่งชาติเพื่อสังคมไทยปลอดบุหรี่ ร่วมดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง มาตรการหลากหลายที่ได้รับการยอมรับว่าได้ผลในระดับนานาชาติ เช่น การออกกฎหมายควบคุมการบริโภคยาสูบ การขึ้นภาษีบุหรี่ การควบคุมการโฆษณา การรณรงค์ในวาระสำคัญต่างๆ ส่วนท่ามาเกือบหมดแล้ว แต่ก็ยังมีการสูบบุหรี่อย่างชุกชุม โดยข้อมูลจากศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ รายงานอัตราการสูบบุหรี่ในคนไทย ปี พ.ศ. 2554 เท่ากับร้อยละ 21 หรือคิดเป็นจำนวนประชากร 11 ล้าน 5 แสนคน โดยเกือบ 11 ล้าน

คน หรือกว่าร้อยละ 95 เป็นเพศชาย⁽²⁾ เนื่องจากไม่สามารถหาข้อมูลของจำนวนผู้สูบบุหรี่ของปี 2553 แต่เมื่อดูจากจำนวนของปี 2552 ซึ่งมีรายงาน 10 ล้าน 9 แสนคน ก็พอคาดประมาณว่า ตัวเลขของปี 2553 ควรจะประมาณ 11 ล้านคน หากจะลดลงร้อยละ 30 ตามเป้าหมายขององค์การอนามัยโลก ก็คงต้องลดให้เหลือประมาณ 7 ล้าน 7 แสนคนในปี 2568 หรือในอีก 8 ปีข้างหน้า ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากแสนยาก เพราะเท่าที่ผ่านมาประเทศไทยสามารถลดอัตราการสูบบุหรี่ลงร้อยละ 30 ต้องใช้เวลาถึง 20 ปี (จากร้อยละ 32 ในปี 2534 เป็นร้อยละ 21 ในปี 2554) และที่น่าห่วงคือ อัตราการลดมีความเชื่องช้ามากในช่วง 7 - 8 ปีที่ผ่านมา จึงเป็นเรื่องที่สร้างความหนักใจของผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้อง

ขณะนี้ มีนวัตกรรมใหม่ที่อาจช่วยตอบโจทย์การควบคุมการบริโภคยาสูบให้ได้ผล นั่นคือ การจัดทำโครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน”⁽³⁾ โดยเครือข่ายหมออนามัย ร่วมกับสมาคมอาสาสมัครเพื่อสังคมไทย เสนอโครงการขอความสนับสนุนจาก สสส. เพื่อดำเนินการให้ประชาชนร่วมทำความดีถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ด้วยการเลิกสูบบุหรี่ โดยตั้งเป้าที่จะลดให้ได้ 3 ล้านคนในระยะ เวลา 3 ปี จากกลางปี 2559 ไปจนถึงปี 2562 ซึ่งทาง สสส. นอกจากจะให้ความสนับสนุนแล้ว ยังเป็นแรงสำคัญในการสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนโครงการฯ ร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข (ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายจากทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขและปลัดกระทรวงฯ) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรมควบคุมโรค และกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ สำนัก-

งานสาธารณสุขจังหวัดทุกจังหวัด สำนักตรวจราชการเป็นต้น ร่วมกับภาควิชาชีพต่างๆ และศูนย์บริการเลิกบุหรี่ทางโทรศัพท์แห่งชาติ (หมายเลขโทรศัพท์ 1600)

มาตรการสำคัญของโครงการคือ ส่งเสริมการดำเนินงานในทุกๆ ด้าน เน้นการสร้างระบบกลไกในการช่วยเหลือเลิกบุหรี่ “แบบเครือข่ายแนวราบ” ให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนเพื่อการรณรงค์สร้างชุมชนคนเลิกสูบบุหรี่และชุมชนคนรักสุขภาพ ให้ผู้สูบบุหรี่ได้เกิดการตัดสินใจเลิกสูบบุหรี่อย่างต่อเนื่อง โดยตั้งเป้าหมายชักชวน เชิญชวน ให้มีผู้เลิกสูบบุหรี่อย่างต่อเนื่องให้ได้ไม่น้อยกว่า 6 เดือนหรือตลอดชีวิต ให้ได้จำนวน 3 ล้านคน ในระยะเวลา 3 ปี (ปี 2559 – 2562) โดยใช้ทุนเดิมของเครือข่ายหมออนามัยกับเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ซึ่งเป็นบุคลากรด้านสุขภาพที่มีความรู้และใกล้ชิดกับประชาชน เสริมด้วยพลังในการจัดการของเครือข่ายและภาคีหุ้นส่วน เสริมพลังสร้างการรับรู้ ความตระหนักในการเลิกบุหรี่ และการมีสุขภาพดีทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน สร้างการขับเคลื่อนทางสังคมในการลด ละ เลิกบุหรี่ สร้างการมีส่วนร่วมของพื้นที่ จัดกิจกรรมรณรงค์ กระจายข่าวสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้ทราบถึงพิษภัยของการสูบบุหรี่ต่อตนเอง ครอบครัวและคนอื่นๆ ในสังคม

บุคคลที่มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จคือ อสม. (รวมถึงอาสาสมัครสาธารณสุขของกรุงเทพมหานคร หรือ อสส.) ซึ่งปัจจุบันมีกระจายอยู่ทั่วประเทศกว่า 1 ล้าน 4 หมื่นคน อสม. 1 คน ซึ่งรับผิดชอบประชาชน 10 – 15 หลังคาเรือน สามารถโน้มน้าว เชิญชวน และสนับสนุนให้ผู้สูบบุหรี่เลิกสูบบุหรี่ได้ปีละ 1 คน รวม 3 ปี เลิกได้ 3 คน เมื่อรวมอสม. เกิน 1 ล้านคน ก็เชื่อได้ว่า จะได้ยอดรวมเกิน 3 ล้านคนใน 3 ปี ซึ่งเมื่อรวมกับยอดผู้เลิกสูบบุหรี่จากมาตรการปกติที่ภาคีอื่นๆ ดำเนินการอยู่เดิม ก็พอคาดหวังได้ว่าประเทศไทยจะสามารถลดการบริโภคยาสูบลงได้กว่าร้อยละ 30 ภายในปี 2562 ก่อนกำหนดเวลาขององค์การอนามัยโลกถึง 6 ปี!!!

การดำเนินการให้ผู้สูบบุหรี่อาจเป็นเรื่องยาก แต่ก็ไม่ยากจนเกินไป เพราะมีตัวอย่างบุคคลมากมายในสังคมที่เป็นตัวอย่างบุคคลเลิกบุหรี่ เพียงแต่ อสม. ซึ่งใกล้ชิดประชาชนจะคัดเลือกกำหนดเป้าหมายบุคคลที่จะขอให้เลิกสูบบุหรี่ เช่น ตัว อสม. เอง ผู้นำชุมชน บุคคลที่เป็นผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัวที่มีปัญหาค่าใช้จ่ายในการซื้อบุหรี่ ผู้ที่ป่วยด้วยโรคเรื้อรังที่จะได้รับอันตรายจากการสูบบุหรี่ (โรคหัวใจและหลอดเลือด ความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคปอดเรื้อรัง เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนหลายล้านคนในชุมชน และส่วนหนึ่งเป็นผู้สูบบุหรี่) มาตรการเลิกบุหรี่ก็ทำง่ายและมักจะได้ผล คือการหักดิบ ในบางรายที่ไม่ได้ผล ก็สามารถส่งต่อไปปรึกษาภาวะการติดสารนิโคตินในโรงพยาบาลต่างๆ และหากต้องการได้คำปรึกษาแนะนำจากมืออาชีพ ก็สามารถโทรศัพท์ไปที่หมายเลข 1600 ศูนย์บริการเลิกบุหรี่ทางโทรศัพท์แห่งชาติ โดยไม่ต้องเสียค่าโทรฯ

นอกจากนั้น ผู้รับผิดชอบในท้องที่ต่างๆ ยังสามารถจัดรณรงค์เพื่อการเลิกบุหรี่ในวาระต่างๆ ตลอดทั้งปี เช่น เดือนมกราคม – เลิกบุหรี่เพื่อลูกในช่วงวันเด็ก เดือนกุมภาพันธ์ – เลิกบุหรี่เพื่อคนที่รักในวันวาเลนไทน์ เดือนมีนาคม – รณรงค์ให้ผู้หญิงเลิกบุหรี่ในวันสตรีสากล เดือนเมษายน – เลิกบุหรี่เพื่อครอบครัวในวันครอบครัว เดือนพฤษภาคม – รณรงค์เลิกบุหรี่ในวันงดสูบบุหรี่โลก เดือนมิถุนายน – เลิกบุหรี่เพื่อป้องกันยาเสพติดในวันยาเสพติดโลก เดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม – เลิกบุหรี่เข้าพรรษา เดือนสิงหาคม – เลิกบุหรี่เพื่อแม่ในวันแม่ เดือนกันยายน – เลิกบุหรี่ในวันเยาวชน เดือนตุลาคม – เลิกบุหรี่เพื่อพ่อในวันคล้ายวันสวรรคตของในหลวงรัชกาลที่ 9 เดือนพฤศจิกายน – เลิกบุหรี่ในโอกาสบุญประเพณีลอยกระทง และเดือนธันวาคม – เลิกบุหรี่ในโอกาสสิ้นปีและขึ้นปีใหม่ เป็นต้น

เมื่อได้เห็นโครงการนี้ ทำให้นึกถึงโครงการที่มีความคล้ายคลึงกันอยู่ 2 โครงการ ที่ได้มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย คือ

1. การควบคุมโรคไข้เลือดออก

เมื่อปี พ.ศ. 2541-2542 กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดนโยบายควบคุมโรคไข้เลือดออกเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในตอนนั้น ผู้เขียนได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อำนวยการสำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออกของกระทรวงสาธารณสุข และได้จัดทำ “โครงการควบคุมโรคไข้เลือดออกเฉลิมพระเกียรติ” โดยมาตรการสำคัญของโครงการคือการมอบหมายให้อสม. ซึ่งในตอนนั้นมีอยู่ 7 แสนคน แต่ละคนดูแลประชาชนประมาณ 10-15 หลังคาเรือน ให้ทำหน้าที่ควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในบ้านเรือน ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการแพร่เชื้อไข้เลือดออก ผลการดำเนินการในครั้งนั้น ทำให้อุบัติการณ์ของโรคไข้เลือดออกลดต่ำลงเป็นประวัติการณ์ และจนถึงปัจจุบันยังไม่มีปีใดที่อุบัติการณ์ของโรคไข้เลือดออกต่ำกว่าช่วง 2 ปีดังกล่าว

2. โครงการ 3 by 5 (หรือ 3 ใน 5) ซึ่งเป็นโครงการขององค์การอนามัยโลก ตั้งเป้าไว้ในปี ค.ศ. 2002 ที่จะผลักดันให้ผู้ได้รับเชื้อเอชไอวีในกลุ่มประเทศรายได้น้อยและรายได้ปานกลาง ให้ได้รับยาต้านไวรัสเอชไอวีชนิดผสมหลายตัว จำนวน 3 ล้านคน ภายในปี ค.ศ. 2005 (หรือ 3 ล้าน 3 ปี) เป็นผลให้รัฐบาล หน่วยงานต่างๆ และองค์การระหว่างประเทศ องค์กรที่ให้ทุนต่างๆ และรวมถึงกองทุนโลก ทำการระดมทุน ฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรและเทคนิคในการตรวจรักษา รวมทั้งการปรับลดราคา ยา เพิ่มขีดความสามารถในการรักษา ป้องกัน และการดูแลผู้ติดเชื้อเอชไอวีได้มากยิ่งขึ้น แม้ผลการดำเนินงานจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ คือมีผู้ป่วยเข้าถึงยาไม่ถึง 2 ล้านคนในตอนสิ้นปี ค.ศ. 2005 แต่ก็ได้รับความยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้โอกาสผู้ติดเชื้อเอชไอวีได้เข้าถึงยาต้านไวรัส และเป็นผลให้ผู้ริเริ่มโครงการ คือ นายแพทย์จิม ยอง คิม อดีตผู้อำนวยการแผนกโรคเอดส์ขององค์การอนามัยโลก (ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการธนาคารโลก) ซึ่งเป็นผู้ริเริ่ม

โครงการดังกล่าว ได้รับรางวัลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลสาขาสาธารณสุขในปี 2556⁽⁴⁾ ความเกี่ยวข้องของผู้เขียนคือดำรงตำแหน่งหัวหน้าทีมเอดส์ของสำนักงานองค์การอนามัยโลกประจำประเทศจีนอยู่ในช่วงนั้น และต้องดำเนินการผลักดันโครงการนี้ในนามขององค์การอนามัยโลก

ข้อมูลล่าสุดจากเครือข่ายคณะทำงานของโครงการ 3 ล้าน 3 ปี (www.quitforking.com) วันที่ 21 พ.ค. 2560 มีผู้สูบบุหรี่สมัครเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 488,745 คน และเลิกสูบบุหรี่ได้ 6 เดือน 68,522 คน ซึ่งเป็นผลงานที่สูงพอสมควร แต่ก็ยังต่ำกว่าเป้าหมายอยู่มาก (ปีละ 1 ล้านคน) สสส. จึงให้ความสนับสนุนให้กรมควบคุมโรคขับเคลื่อนโครงการนี้ผ่านทางสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทั่วประเทศ และขอให้สำนักตรวจราชการติดตามความคืบหน้าของโครงการฯ ในที่ประชุมตรวจราชการในแต่ละเขตสุขภาพเป็นประจำ

ถึงตอนนี้ คงต้องให้ความร่วมมือ ให้กำลังใจ และติดตามดูว่า โครงการ 3 ล้าน 3 ปีฯ จะได้ผลตามเป้าหมายเพียงใด

วิวัฒน์ โรจนพิทยากร

บรรณาธิการ

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. Global status report on non-communicable diseases 2014. Geneva: World Health Organization; 2014.
2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ. โครงการ 3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรี่ทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ; 2559.
3. ศิริวรรณ พิทยรังษฤษฎ์, ประภาพรณ เอี่ยมอนันต์, ปวีณา บันกระจำง, กุมภการ สมมิตร. สรุปสถานการณ์การควบคุมการบริโภคยาสูบของประเทศไทย พ.ศ. 2555. ปรับปรุงครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์; 2555.
4. มุลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์. ข้อมูลผู้ได้รับพระราชทานรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 1 พ.ค. 2560]. แหล่งข้อมูล: <http://www.princemahidolaward.org/laureate-bio.th.php?type=ind&id=2013-11-21>